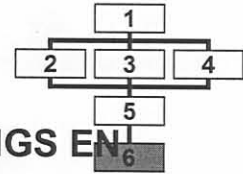

Hoofstuk 6: Algemene Samevatting, Gevolgtrekkings en Aanbevelings

HOOFSTUK 6

ALGEMENE SAMEVATTING, GEVOLGTREKKINGS EN AANBEVELINGS

6.1 INLEIDING

Die inhoud van die navorsingsverslag sien soos volg daaruit: In hoofstuk 1 is die navorsingsproses, en wel aan die hand van die proses van intervensienavorsing, uiteengesit. Die motivering vir die studie, die probleemformulering en die navorsingsvraag asook die hipotese vir die navorsing, is weergegee.

In hoofstuk 2 is die aard van die moderne huwelik bespreek met besondere klem op die komponente van die huweliksverhouding, die huwelik in die verskillende fases van die lewensiklus en die dubbelloopbaanhuwelik. Hierdie bespreking is genoodsaak deur die feit dat die aard van die moderne huwelik van die aard van die tradisionele huwelik verskil en enige intervensie ten opsigte van die huweliksverhouding moet hierdie inligting as basis beskou.

In hoofstuk 3 is die aard van huweliksverryking bespreek. Die ontstaan daarvan, die doelstellings, bestaande programme, leierskap in huweliksverryking en die evaluering en effektiwiteit van huweliksverryking het aandag geniet.

In hoofstuk 4 is die aard van groeigeoriënteerde maatskaplike groepwerk ondersoek. Doelstellings, leierskap, funksionele reëlins en fases in die proses is aangespreek.

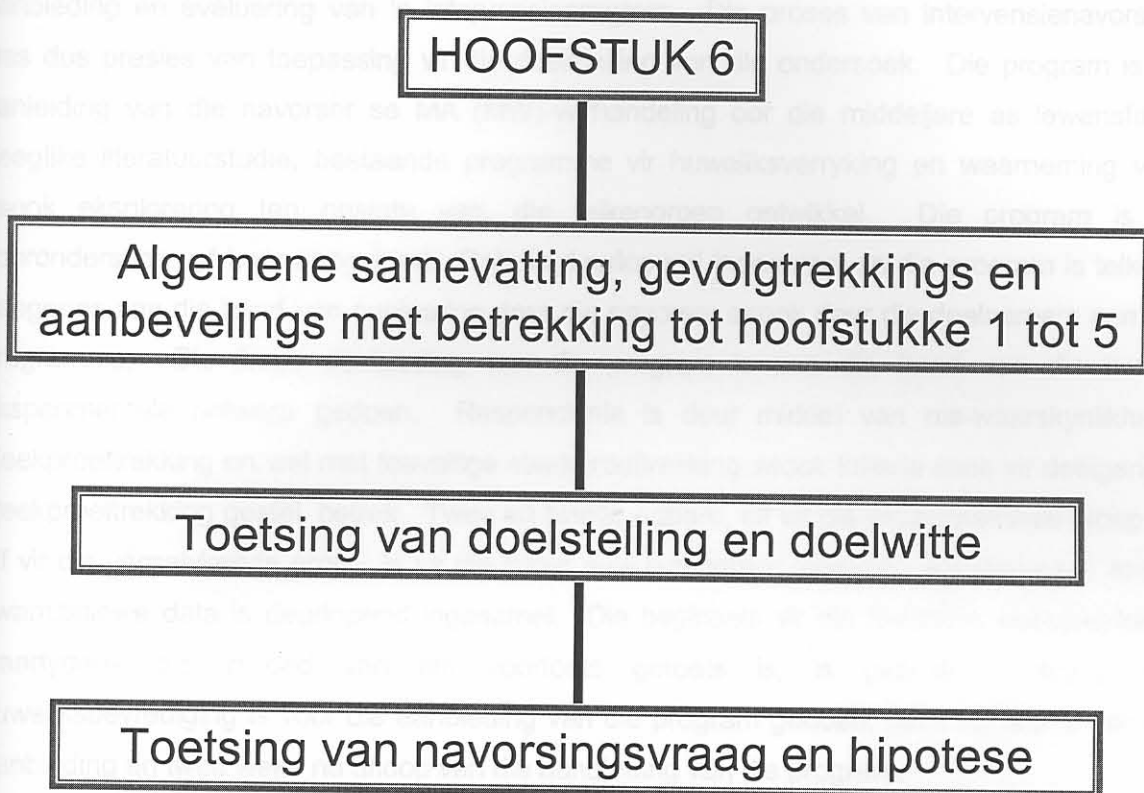
In hoofstuk 5 is die empiriese ondersoek, waartydens die huweliksverrykingsprogram vir egpare in die vroeë middeljare ontwikkel, aangebied en geëvalueer is, bespreek. Sowel die kwalitatiewe as die kwantitatiewe data soos tydens die ondersoek verkry, is volledig bespreek.

In hoofstuk 6 word 'n algemene samevatting, gevolgtrekkings en aanbevelings van die vorige hoofstukke gegee asook die toetsing van die doelstelling, doelwitte, navorsingsvraag en hipotese.

Die skematiese voorstelling van die uiteensetting van hoofstuk 6 sien soos volg daaruit:

Hoofstuk 6: Algemene Samevatting, Gevolgtrekkings en Aanbevelings

FIGUUR 27: SKEMATIESE VOORSTELLING VAN HOOFSTUK 6

6.2 HOOFSTUK 1: ALGEMENE INLEIDING TOT DIE ONDERSOEK

6.2.1 SAMEVATTING

Die behoefte aan huweliksverryking in die hedendaagse samelewing is bespreek. Egskeidingsyfers is hoog en veral ook in die fase van die vroeë middeljare wanneer ouers die verantwoordelikheid vir die versorging van adolessente kinders asook bejaarde ouers het. Die probleem is geformuleer in terme van die hoë egskeidingsyfer en die feit dat huweliksverrykingsprogramme in Suid-Afrika nie algemeen beskikbaar is nie. Programme vir huweliksverryking word dikwels deur godsdienstige instellings aangebied, maar is nie noodwendig wetenskaplik verantwoordbaar nie.

Die doel van die ondersoek is gestel as die ontwikkeling, toepassing en evaluering van 'n huweliksverrykingsprogram vir egpare in die vroeë middeljare, aangebied deur middel van 'n groeigeoriënteerde maatskaplike groepwerkproses.

Die hipotese is soos volg gestel: Indien egpare in die vroeë middeljare 'n huweliksverrykingsprogram, aangebied met behulp van groeigeoriënteerde maatskaplike groepwerk, deurloop, sal die huweliksbevrediging verbeter.

Beide die kwalitatiewe- en die kwantitatiewe navorsingsbenadering (gemengde metodologie) is vir die studie gebruik. Die soort navorsing wat vir die studie gebruik is, is

Hoofstuk 6: Algemene Samevatting, Gevolgtrekkings en Aanbevelings

intervensienavorsing. Kortliks kan intervensienavorsing beskryf word as die ontwikkeling, aanbieding en evaluering van 'n intervensieprogram. Die proses van intervensienavorsing was dus presies van toepassing vir die doelstelling van die ondersoek. Die program is na aanleiding van die navorsing se MA (MW)-verhandeling oor die middeljare as lewensfase, deeglike literatuurstudie, bestaande programme vir huweliksverryking en waarneming van, asook eksplorering ten opsigte van, die teikengroep ontwikkel. Die program is as vooronderzoek vyf keer aangebied. Data is deurlopend ingesamel en die program is telkens aangepas aan die hand van evaluering deur die navorsing asook deur die deelnemers aan die programme. Die finale aanbieding van die program is aan die hand van die kwasi-eksperimentele ontwerp gedoen. Respondente is deur middel van nie-waarskynlikheid-steekproeftrekking en wel met toevallige steekproeftrekking asook kriteria soos vir doelgerigte steekproeftrekking gestel, betrek. Twee en twintig egpare, elf vir die eksperimentele groep en elf vir die vergelykende groep, is vir die finale evalueringsfase ingesluit. Kwalitatiewe- asook kwantitatiewe data is deurlopend ingesamel. Die beginsels vir die Solomon viergroeptoets, waartydens die invloed van die voortoets getoets is, is gebruik. Meting van huweliksbevrediging is voor die aanbieding van die program gedoen, direk na afloop van die aanbieding en twee weke na afloop van die aanbieding van die program.

6.2.2 GEVOLGTREKKINGS

Vanuit die algemene inleiding tot die ondersoek kan die volgende gevolgtrekkings gemaak word:

- Die huwelik in die moderne tyd word blootgestel aan verskeie stressors. Die hoë egskeidingsyfer is hiervan 'n aanduiding. In die fase van die vroeë middeljare maak die aantal egskeidings ongeveer een vyfde van die totale aantal egskeidings uit. Daaruit kan afgelei word dat die huwelik in hierdie fase onder druk verkeer. Huweliksverryking as voorkomende aksie is noodsaaklik vir die aanspreek van die huidige aard van die moderne huwelik.
- Die proses van intervensienavorsing is by uitstek geskik vir nie alleen die ontwikkeling van nuwe intervensieprogramme nie, maar ook die evaluering daarvan.
- Die gebruik van beide die kwalitatiewe- en kwantitatiewe navorsingsbenaderings dra daartoe by dat navorsingsresultate op verskillende wyses bevestig kan word en uiteindelik geïntegreerd weergegee kan word. Die betroubaarheid van die resultate word op hierdie wyse verhoog.
- Toevallige steekproewe is nie die ideaal nie. Wanneer daar egter in ag geneem word dat die bywoning van 'n huweliksverrykingsgeleentheid vrywillig en aan die hand van egpare se beskikbare tyd geskied, is die tipe steekproef wel bruikbaar. Die

Hoofstuk 6: Algemene Samevatting, Gevolgtrekkings en Aanbevelings

bruikbaarheid daarvan word verhoog deur die feit dat die egpare almal aan die gestelde kriteria, soos vir doelgerigte steekproeftrekking, voldoen het.

- Die steekproef was klein, maar die intervensie het reeds beduidende positiewe resultate aangetoon. Tog is dieselfde temas (kwalitatief) deur die hele proses aangetref. Die totale aantal egpare wat van die begin van die navorsingsproses betrokke was, was nege en vyftig (59).

6.2.3 AANBEVELINGS

- Die huweliksverrykingsprogram kan weer aangebied word en die invloed daarvan op die huweliksbevrediging met gestandaardiseerde meetinstrumente getoets word. Die invloed van die program kan dus op kwantitatiewe wyse bevestig word.
- Formele, ewekansige toewysing van egpare aan eksperimentele groepe en aan kontrolegroepe kan moontlik die betroubaarheid van resultate verhoog, maar die moontlikheid bestaan dat die spontaneïteit wat deel van huweliksverrykingsprogramme uitmaak, verlore kan gaan.
- Die program is slegs aan wit, Afrikaanssprekende egpare aangebied. Die aanbeveling word gemaak dat die program aangepas en ook aan ander kulturele groepe aangebied word alvorens veralgemenings ten opsigte van die invloed daarvan op alle egpare in die vroeë middeljare gemaak word.

6.3 HOOFSTUK 2: DIE MODERNE HUWELIK

6.3.1 SAMEVATTING

Die huwelik bly steeds een van die belangrikste verbintenisse van die lewe, maar die moderne huwelik verskil van die tradisionele huwelik. Die aard van die moderne huwelik is ondersoek aangesien die inligting die basis vorm van intervensieprogramme wat vir die moderne tyd ontwikkel word. Tradisionele rolle gekoppel aan geslagsrolle bepaal nie meer die aard van die moderne huwelik nie. Gelykheid en individuele groei en ontwikkeling geniet dikwels meer aandag as die gesamentlike verhouding. Egskeidings neem toe as gevolg van die kompleksiteit van die moderne huwelik.

Die huwelik bestaan uit verskillende komponente en die somtotaal van hierdie komponente bepaal die huweliksverhouding. Vir die doel van hierdie studie is gesin van herkoms, kommunikasie, konflikthantering, seksualiteit en potensiële groeiruumte as komponente bespreek. In die huweliksverrykingsprogram het hierdie komponente spesifieke aandag geniet. Die gesin van herkoms speel 'n belangrike rol in die aard van die funksionering van individuele huweliksmaats met uiteindelijke invloede op die huweliksverhouding as geheel.

Hoofstuk 6: Algemene Samevatting, Gevolgtrekkings en Aanbevelings

Geen individu kan die gesin van herkoms ontsnap nie, maar wanneer die invloed daarvan begryp word, kan daar met die nodige aanpassings begin word sodat die huidige huweliksverhouding nie negatief daardeur geraak word nie.

Kommunikasie is baie belangrik vir huweliksbevrediging. Daaronder kan geen huweliksverhouding groei en ontwikkel nie. Huweliksmaats kan bedrewehede vir kommunikasie aanleer. Empatie en selfopenbaring is sleutelemente in suksesvolle kommunikasie. 'n Suksesvolle huwelik word nie deur die afwesigheid van konflik gekenmerk nie, maar wel deur die korrekte hantering daarvan. Bedrewehede vir konflikhantering kan ook aan 'n egpaar geleer word. Die korrekte hantering van konflik lei tot groei en verligte spanning. Huweliksmaats verloor nie hulle eie individualiteit wanneer hulle in die huwelik tree nie. Afsonderlike en gesamentlike groei is noodsaaklik vir 'n suksesvolle huwelik en huweliksmaats moet aan mekaar die nodige ruimte daarvoor bied. Seksualiteit is 'n belangrike komponent van die huweliksverhouding, maar word dikwels afgeskeep as gevolg van beperkte tyd en te veel verantwoordelikhede. Huweliksmaats kommunikeer nie so maklik oor hierdie aspek van die verhouding nie. Wysies vir spel, avontuur, opwinding en veranderde roetine kan deur middel van huweliksverryking oorgedra word.

Huweliksbevrediging is 'n subjektiewe oordeel oor die stand van die huwelik en verskil tussen mans en vrouens. Mans en vrouens gebruik verskillende kriteria vir die evaluering van hulle eie huweliksbevrediging. Sekere faktore soos kommunikasie, konflikhantering, eenheid, intimiteit, vertroue, lojaliteit en toewyding bepaal die sukses van 'n huwelik. Huweliksmaats moet ooreenstem oor die aard van hierdie faktore alvorens hulle aan 'n suksesvolle huwelik kan werk.

Daar is verskillende fases in die lewensiklus van die gesin. Die fase waarop daar in hierdie navorsing gefokus word, is die fase van die middeljare en wel die vroeë middeljare waar die jongste kind reeds in die hoërskool is, maar die ouers nog nie in die leënes fase is nie. Die huwelik met adolessente in die huis word aan spanning onderwerp en die resultaat daarvan is 'n relatief hoë egskedingsyfer.

Die middeljare vra aanpassings by veranderinge en 'n herevaluering van die huweliksverhouding. Hierdie herevaluering maak dit 'n uiters geskikte fase vir die verryking van die huwelik. Die huweliksmaats staan in die middel van hulle volwassewordende kinders en hulle bejaarde ouers. Huweliksbevrediging kan selfs hoër wees as gevolg van verminderde verantwoordelikhede rondom die fisiese versorging van die kinders en met meer tyd vir eie groei en ontwikkeling, asook vir die groei van die huweliksverhouding.

Die dubbelloopbaanhuwelik en dubbelinkomstehuwelik is 'n kenmerk van die moderne tyd. Albei huweliksmaats moet werk om finansieel te kan oorleef, maar hierdie situasie plaas meer

Hoofstuk 6: Algemene Samevatting, Gevolgtrekkings en Aanbevelings

verantwoordelikhede op die egpaar en hulle het minder tyd saam. Die aard van hierdie huwelike vra spesifieke kennis en begrip, asook huweliksverrykingsprogramme wat ontwikkel word met die doel om tyd beter te beplan en rolle beter te verdeel.

6.3.2 GEVOLGTREKKINGS

Die volgende gevolgtrekkings kan na aanleiding van die ondersoek na die aard van die moderne huwelik gemaak word:

- Die veranderde aard van die moderne huwelik vra na intervensie met die oog op die voorkoming van probleme en uiteindelijke egskeding. Die huidige welsynsbeleid van Suid-Afrika vereis voorkoming en bemagtiging en moedig verrykingsprogramme aan egpare en gesinne aan.
- Huweliksverrykingsprogramme behoort ontwikkel te word met die aspekte wat 'n invloed op die huweliksverhouding kan uitoefen, in gedagte. Aspekte soos beperkte tyd, individualisme en die klem op selfontwikkeling asook die daarstelling van hulpbronne vir die huwelik kan nie uit die oog verloor word in die beplanning van intervensie nie.
- Elke fase in die lewensiklus van die gesin en dan spesifiek van die egpaar, het eiesoortige eise en verantwoordelikhede. Die aard van die huweliksverhouding in die vroeë middeljare word deur verskeie faktore beïnvloed. Adolesente kinders, beroepseise, bekommernis oor en versorging van bejaarde ouers asook fisiese veranderinge wat intree, beïnvloed die aard van die huweliksbevrediging.
- Kommunikasie, konflikhantering, potensiële groeiruumte en seksualiteit word deur navorsing uitgelig as prioriteitskomponente in die funksionering van die egpaar. Hierdie komponente benodig vaardighede en maak dit ideaal vir huweliksverrykingsprogramme.
- Die kwaliteit van 'n huweliksverhouding kan aan die hand van die aard van die huweliksmaats se huweliksbevrediging gemeet word. Huweliksbevrediging is nie staties nie en word deur omstandighede beïnvloed.
- Faktore wat nodig is om 'n huwelik te laat slaag, is intimiteit in balans met outonomieit, toewyding, kommunikasie en konflikhantering, godsdienstige oriëntasie en kongruente persepsies en waardes ten opsigte van die verhouding.
- Die dubbelloopbaanhuwelik en dubbelinkomstehuwelik is tekenend van die moderne tyd. Die huidige ekonomiese klimaat noodsaak beide huweliksmaats om buitenshuis te werk. Hierdie omstandighede het noodwendige gevolge op die aard van die huweliksverhouding aangesien tyd saam beperk word. Spanning en

Hoofstuk 6: Algemene Samevatting, Gevolgtrekkings en Aanbevelings

verantwoordelikhede ten opsigte van die huis en die werk het dikwels 'n negatiewe invloed op die egpaar se verhouding.

6.3.3 AANBEVELINGS

Die volgende aanbevelings ten opsigte van die ondersoek na die aard van die moderne huwelik word gemaak:

- Die aard van elke lewensfase moet bestudeer en in ag geneem word in die ontwikkeling en aanbieding van huweliksverrykingsprogramme. Elke fase het andersoortige eise en verantwoordelikhede waarby aangepas moet word.
- Aanbieders van huweliksverrykingsprogramme moet deeglike kennis van die aard van die moderne huwelik dra alvorens daar tot hierdie area toegetree word. Eng, konserwatiewe denke ten opsigte van huweliksfunksionering kan beperkend wees in die huidige tyd.
- Die invloed van die gesin van herkoms, kommunikasie, konflikthantering, potensiële groeiruumte en seksualiteit word as prioriteitskomponente uitgelig. Daar word aanbeveel dat aanbieders van huweliksverrykingsprogramme die aard van die komponente sal ken en aan egpare spesifieke vaardighede leer vir die beter hantering daarvan.

6.4 HOOFSTUK 3: HUWELIKSVERRYKING

6.4.1 SAMEVATTING

David en Vera Mace het in 1962 met huweliksverryking begin. Die menslike potensiaalbeweging, waar op sterkpunte en groei gefokus word, lê ten grondslag van huweliksverryking.

Huweliksverryking is 'n wyse waarop egpare gehelp word om hulle sterkpunte te ontdek en te benut alvorens dit nodig is dat hulle om hulp gaan vra. Die doel is om goeie huwelike beter te maak. Huweliksverryking het ten doel om die lewens en huwelike van egpare en huweliksmaats individueel te verryk. Aspekte wat oorspronklik reeds waarde gehad het, word verder verbeter. Verskeie faktore is nodig om te voorkom dat 'n huweliksverhouding stagneer of uiteindelik tot niet gaan, naamlik onder andere waardering, geleenthede vir selfaktualisering, toewyding aan mekaar, effektiewe kommunikasie en die kreatiewe gebruik van konflik.

Huweliksverryking kan op verskillende wyses gedoen en aangebied word. Groepe vir egpare, waaronder ondersteuningsgroepe, groepe vir huweliksverryking en opvoedkundige werkgroepe word benut. 'Retraites' (stil verblyf in afsondering) word oor naweke en veral deur

Hoofstuk 6: Algemene Samevatting, Gevolgtrekkings en Aanbevelings

kerkgenootskappe aangebied.

Die leier in huweliksverryking moet self 'n goeie huweliksverhouding hê, moet 'n bedrewe opleier wees, moet 'n model wees, moet op groei fokus en moet op 'n gebalanseerde wyse selfopenbaring kan doen. 'n Goed funksionerende egpaar is ideale groepleiers vir huweliksverrykingsprogramme.

Verrykingsprogramme word vanuit verskeie sielkundige en sosiologiese teorieë aangebied, naamlik die algemene sisteemteorie, die humanistiese psigologie, die behavioristiese teorie, die psigo-analitiese teorie, kognitiewe herstrukturering, die groeimodel, kerklik en godsdienstig georiënteerde benaderings, vanuit die gestaltbenadering en ook vanuit die transaksionele analise.

Programme vir huweliksverryking is met die verloop van tyd in die VSA ontwikkel, soos onder andere die TIME-program, *Working Together*, die PREP-program, die MDH-program, die *Marital Enrichment Program*, die naweek-'retraite' van Clinebell en die *Caring Days – self-help technique*.

Intensiewe navorsing ten opsigte van die effektiwiteit van huweliksverryking is noodsaaklik. Dienste kan alleen deur middel van navorsing verbeter en teorie daar rondom uiteindelik ontwikkel word.

Huweliksverryking blyk effektief te wees wanneer die egpaar se funksionering nie reeds problematies was en terapie vereis het nie. Die relatief goed funksionerende egpaar se huweliksbevrediging verbeter met behulp van huweliksverryking.

6.4.2 GEVOLGTREKKINGS

- Therapie en behandeling vir huweliksprobleme is vrylik beskikbaar, maar voorkoming en verryking geniet nie genoeg aandag nie, veral nie in Suid-Afrika nie.
- Verryking is 'n voorkomende benadering waar gepoog word om egpare te bereik voordat hulle betrokke raak in disfunksionele patrone en terwyl hulle nog gemotiveerd is om aan hulle verhouding aandag te gee. Die doel is om goeie huwelike beter te maak. Huweliksverryking word ook gesien as 'n diens aan huwelike waar die lewens en huwelike van egpare gewoon verryk word sonder dat hulle 'n voorkomende of terapeutiese diens benodig.
- Vanuit die groeiperspektief word die huwelik beskou as 'n proses van verandering en ontwikkeling – 'n gesamentlike produk wat deur beide huweliksmaats voortdurend tot ontplooiing gebring word. Huweliksverryking word vir hierdie doel ontwikkel en benut.

Hoofstuk 6: Algemene Samevatting, Gevolgtrekkings en Aanbevelings

- Huweliksverryking het ten doel om egpare in staat te stel om die bedrewenhede wat vir 'n suksesvolle huwelik benodig word, naamlik toewyding aan mekaar, 'n effektiewe kommunikasiesisteem en die kreatiewe gebruik van konflik, te bekom.
- Huweliksverryking kan op verskeie wyses aangebied word. Groepe vir egpare word dikwels gebruik en die fokus van groepe kan verskil. Ondersteuningsgroepe, opvoedkundige werkgroepe, groepe vir ervaringsleer en groepe gerig op die aanleer van vaardighede, is van die soorte groepe wat aangebied word. 'Retraites' (wegbreeknaweke) is gewild vir die aanbod van 'n program en word benut vir die uniekheid van die atmosfeer en die wegbreek van die daaglikse roetine.
- Die leier(s) van 'n huweliksverrykingsgroep moet self 'n goeie huweliksverhouding hê, bedrewe wees in kleingroepleierskap, huweliksberaad en krisisintervensie, 'n bedrewe opleier wees en as model van interaksie en groei dien. Soos in alle vorme van intervensie, is die vaardighede, houding, gedrag en gesindheid van die leier van kardinale belang vir die uiteindelijke groei wat by die deelnemers plaasvind.
- Huweliksverryking kan vanuit verskillende teoretiese grondslae aangebied word. Vir die doel van hierdie navorsing is die humanistiese psigologie en die beginsels van kognitiewe herstrukturering met positiewe resultate benut. Een van die aspekte wat as leemte in die aanbieding van huweliksverrykingsprogramme uitgelig word, is die feit dat programme dikwels nie op 'n wetenskaplike grondslag gebou is nie.
- Huweliksverryking kan en behoort in alle fases van die lewensiklus aangebied te word. Elke fase verskil van die vorige en benodig verskillende vaardighede om die aanpassing by veranderinge moontlik te maak. Huweliksverryking in die middeljare het besondere sin aangesien die egpaar op hierdie wyse gereed kan maak vir die fase van die leënes waar hulle op 'n daaglikse basis alleen met mekaar in interaksie verkeer. Indien hulle tot op daardie stadium nie alleen individueel nie, maar ook gesamentlik gegroei het, kan die fase van die laat middeljare en van bejaardheid 'n hoogtepunt in die huweliksfunksionering wees.
- Bestaande programme soos in die VSA ontwikkel en aangebied, is as verwysing en as hulpbronne beskikbaar. Moontlikhede vir die aard van werksessies en ook aktiwiteite en funksionele hulpmiddels soos in die programme aangewend, kan vir Suid-Afrikaanse omstandighede aangepas word.
- Huweliksverryking in die VSA is deur verskeie navorsingstudies as suksesvol bewys, maar die evaluering ten opsigte van die effektiwiteit daarvan geniet nie op 'n deurlopende wyse aandag nie. Programme word steeds op 'n lukraak wyse aangebied, veral ook in Suid-Afrika.

Hoofstuk 6: Algemene Samevatting, Gevolgtrekkings en Aanbevelings

6.4.3 AANBEVELINGS

- Huweliksverrykingsprogramme moet op 'n wetenskaplike wyse ontwikkel en aangebied word. 'n Verskeidenheid teoretiese grondslae is beskikbaar en kan as vertrekpunt gebruik word. Die lukraak aanbieding van programme doen dikwels skade en moet daarom uit die weg geruim word.
- Huweliksverrykingsprogramme vir spesifieke lewensfases en anderssoortige omstandighede moet ontwikkel word. Die basiese beginsels vir kommunikasie, konflikthantering en interpersoonlike verhoudings is universeel, maar moet aangepas word by die eise en uniekheid van elke fase en spesifieke situasie.
- Die aanbieders van huweliksverrykingsprogramme moet opgelei wees in die beginsels van groepleierskap, menslike interaksie en huweliksfunksionering. Wanneer in ag geneem word dat groepe van tot 15 egpare op een slag 'n program kan meemaak, word dit sterk aanbeveel dat 'n leek nie die proses sal fasiliteer nie. Huweliksverryking is 'n wetenskaplike toetrede tot die leefwêreld van die egpaar en vereis 'n wetenskaplike agtergrond van die leier van die program.
- Huweliksverrykingsprogramme moet op 'n deurlopende basis aan evaluering onderwerp word en die invloed daarvan op 'n wetenskaplike wyse gemeet word. Dit word aanbeveel dat die aanbieders van programme beskikbare gestandaardiseerde meetinstrumente benut vir die meet van huweliksbevrediging. Op hierdie wyse sal die standaard van huweliksverryking verhoog word en meer egpare sal uiteindelik daarvan gebruik wil maak.
- Huweliksverryking moet doelgerig bemark word en wel op so 'n wyse dat die skeptisisme van die populasie uit die weg geruim kan word. Huweliksverryking fokus nie op probleme nie, maar werk met bestaande potensiaal. Die belegging wat reeds in die verhouding gemaak is, word versterk sodat selfs meer wins daaruit verkry kan word. Indien professionele persone met die nodige toewyding en wetenskaplike ingesteldheid tot hierdie vorm van intervensie toetree, kan die resultate daarvan as motivering vir egpare dien om ook vir huweliksverryking te gaan.

6.5 HOOFSTUK 4: GROEIGEORIËNTEERDE MAATSKAPLIKE GROEPWERK

6.5.1 SAMEVATTING

Groiegroepe is instrumente waardeur individue gehelp kan word om latente hulpbronne in hulleself te ontdek en te gebruik. Groiegroepe het in die laat sestiger- en sewentigerjare ontstaan. Die fokus het egter daarna verskuif na terapie en behandeling waar meer op bestaande probleme gefokus word.

Hoofstuk 6: Algemene Samevatting, Gevolgtrekkings en Aanbevelings

Die doel van 'n groeigroep is nie om probleme te hanteer nie, maar om te groei en te ontwikkel. Groeigroepe vra eerlikheid, toewyding, openheid en betrokkenheid van die deelnemers daaraan. Terugvoer van ander groeplede en van die groepwerker is noodsaaklik en dra by tot die openheid tot verandering.

Groepsdoelstellings motiveer en dui die rigting van groeplede se gedrag aan. Die groepleier en die groeplede moet ten opsigte van die groep se doelstellings onderhandel sodat dieselfde visie vir die groep gedeel word. Algemene doelstellings vir groeigroepe is die fasilitering van die geleentheid tot lewenskwaliteit, selfverbetering, psigiese gesondheid, die bou en handhawing van medemenslike verhoudings, interpersoonlike effektiwiteit en selfaktualisering.

Groepe het verskeie unieke eienskappe en hierdie dinamika bied aan die individu geleenthede tot groei. Die eienskappe is 'n unieke sosiale opset, 'n ondersteunende klimaat, die invloed van die groeplede, die gevoelens wat in die groep na vore kom, interpersoonlike vaardighede wat gebruik moet word, die invloed van die portuurgroep, 'n verskeidenheid perspektiewe, vergelyking met ander, terugvoer van ander, 'n herstellende omgewing en ondersteunende verhoudings.

Groeigroepe kan op verskillende lewensfasies en in verskillende lewensituasies aangebied word. Die moontlikhede vir die benutting daarvan is onbeperk.

6.5.2 GEVOLGTREKKINGS

- Literatuur rondom groeigroepe is nie reserant nie aangesien die klem in die laaste twee tot drie dekades op terapie en nie op verryking en groei geplaas is nie. Therapie geniet meer aandag en gee aan probleme aandag. Daar word egter tans weer terugbeweeg na 'n groei-oriëntasie met die oog op die voorkoming van probleme.
- Vir die doel van huweliksverryking is die groeigroep ideaal. Die groepskohesie, die atmosfeer, die terugvoer van die ander groeplede, die geleentheid om te ervaar en te eksperimenteer en die ondersteuning van die res van die groep, bied die moontlikheid om die ervaring meer intens te beleef. Die waarde van groepsdinamika is reeds keer op keer bewys.
- Die fokus van die groeigroep bied die perfekte geleentheid vir huweliksverryking. In die groeigroep word daar op groei gefokus deur groeplede daartoe in staat te stel om latente hulpbronne en sterkpunte te ontdek, te laat herontdek en uit te bou. In huweliksverryking word daar met die potensiaal in die huweliksverhouding gewerk en word die egpaar en die huweliksmaats individueel tot groei aangemoedig.
- Lewenskwaliteit, selfverbetering, psigiese gesondheid, medemenslike verhoudings, interpersoonlike effektiwiteit en selfaktualisering word deur die betrokkenheid by

Hoofstuk 6: Algemene Samevatting, Gevolgtrekkings en Aanbevelings

groeigroepe verbeter.

- Die leier van die groeigroep moet oor spesifieke vaardighede beskik vir die effektiewe aanbieding van die groeigroep. Geleentheid vir die verandering van groeplede se gedragpatrone en houdings moet geskep word. Eksperimentele metodes van leer moet deel van die vaardighede van die leier uitmaak. Die leier moet vaardighede kan voorhou en laat inoefen aangesien dit een van die redes vir die bywoning van groeigroepe is. Groeplede neem deel met die oog daarop om hulle eie vaardighede te verbeter.
- Die groepleier moet interpersoonlike vaardighede modelleer, konstruktiewe terugvoer aan groeplede kan gee, bereid wees tot selfopenbaring en tot die bestuur van 'n effektiewe groep in staat wees. Leierskap in huweliksverryking kan deur individue en/of egpare geskied. Opleiding in spesifieke programme word vereis vir die aanbieding daarvan.
- Homogeniteit van groeplede word bo heterogeniteit verkies. Homogeniteit word egter nie as die enigste wyse gesien nie, aangesien groeplede ook by ander wat van hulle verskil, kan leer en daaruit kan groei. Die duur en frekwensie van groeigroepe kan wissel van weeklikse-, tweeweeklikse-, maandelikse-, intensiewe naweeksessies tot seminare wat drie tot tien dae lank duur. Geslote groepe werk beter wanneer daar op intensiewe groei gefokus word. Die ledetal van die groeigroep kan wissel van sewe lede tot vyftien egpare. Groeigroepe word aangebied in 'n omgewing en atmosfeer wat rustig is, vry van stoornisse is en sodoende die proses van groei bevorder.
- 'n Groeigroep kan 'n waardevolle hulpbron wees in 'n vernuwingsproses met groei en verandering as die uiteindelijke doel. Groeigroepe bied aan groeplede, en aan egpare as groeplede, die geleentheid om bewus te word van gedagtes, gevoelens en gedrag wat die self en ander raak en hierdie aspekte uiteindelik te verander. Groeigroepe bied aan egpare die geleentheid om te ervaar dat ander egpare ook soos hulle voel en funksioneer. Ander egpare dien as modelle en kruisidentifikasie vind plaas. Onderskraging en aanmoediging van ander egpare dien as bron van motivering. Terugvoer van die ander egpare asook van die groepleier lei tot insig wat uiteindelik tot verandering in gedrag, houding en gevoelens kan lei.

6.5.3 AANBEVELINGS

Die volgende aanbevelings word ten opsigte van die benutting van die groeigeoriënteerde maatskaplike groep gemaak:

- In die lig van die huidige welsynsbeleid in Suid-Afrika word die aanbeveling gemaak dat maatskaplike werkers die groeigeoriënteerde maatskaplike groep sal benut met

Hoofstuk 6: Algemene Samevatting, Gevolgtrekkings en Aanbevelings

- die oog op voorkoming en bemagtiging. Hierdie benutting vereis 'n verandering in denke en houding sodat daar van probleme wegbeweeg kan word na die bestaande potensiaal van individue. Groepleiers met 'n probleemoplossende benadering behoort nie groepleiers van groeigroepe te wees nie ten einde 'n terugbeweeg na probleemoplossing te voorkom.
- Die doelstelling en doelwitte vir die groeigroep moet duidelik en haalbaar wees. Konkrete, haalbare doelwitte behoort in werksessies (byeenkomste) gestalte te kry met die geleentheid tot die inoefening van nuwe vaardighede. Bevordering van groeplede se lewenskwaliteit, interpersoonlike vaardighede en selfaktualisering behoort as prioriteit gestel te word.
- Die leier van die groeigroep moet 'n fasiliteerder wees. Groeplede (egpare) se proses van groei en ontwikkeling moet sterk gefasiliteer word en vereis 'n groei-oriëntasie van die groepleier.
- Seleksie van deelnemers aan 'n groeigroep met huweliksverryking as doel, behoort aan die hand van die volgende kriteria te geskied:
 - Slegs egpare wat 'n redelik gesonde en steeds groeiende verhouding het.
 - Vyf tot sewe egpare per groep. (Vyftien egpare is die maksimum aantal wat aanbeveel word vir intensiewe werk in 'n groeigroep vir huweliksverryking.)
 - Wees bedag op individue wat advies gaan gee in die groep en die rol van die fasiliteerder gaan oorneem.
 - Vermy egpare wat oorafhanklik is en advies van ander egpare gaan uitlok.
 - Albei huweliksmaats moet aan die huwelik toegewy wees en min of meer op dieselfde vlak van huweliksaanpassing wees.
- Die volgende kriteria ten opsigte van ooreenstemming word vir die samestelling van groeigroepe aanbeveel:
 - Godsdienst.
 - Opvoeding en opleidingspeil.
 - Sosio-ekonomiese status.
 - Fases in die siklus van die gesin en die huwelik.
 - Persepsies ten opsigte van geslagsrolle.
 - Alternatiewe huweliksvorme.
 - Vorige ervaring van huweliksverrykingsprogramme.

Hoofstuk 6: Algemene Samevatting, Gevolgtrekkings en Aanbevelings

- Wanneer groeigroepe vir huweliksverryking uit meer as sewe egpare bestaan, word dit sterk aanbeveel dat daar twee groepleiers sal wees. Die aantal individue asook die interaksie tussen die egpare noodsaak die teenwoordigheid asook die vaardighede van meer as een leier.
- 'n Professioneel opgeleide egpaar as groepleiers vir huweliksverryking word aanbeveel. Die egpaar kan terselfdertyd as model dien en behoort daarom aan die eie huweliksverhouding toegewy te wees en tot selfopenbaring in staat te wees. Die egpaar behoort in menslike gedrag, huweliksinteraksie en groepsdinamika opgelei te wees.

6.6 HOOFSTUK 5: EMPIRIESE ONDERSOEK

6.6.1 SAMEVATTING

Die literatuurhoofstukke ten opsigte van die aard van die moderne huwelik, huweliksverryking en groeigeoriënteerde maatskaplike groepwerk het die basis verleen vir die ontwikkeling van die huweliksverrykingsprogram. Die program is by verskeie geleenthede aangebied en geëvalueer met die oog op die uiteindelijke verfyning daarvan. Die finale evaluering ten opsigte van die effektiwiteit van die program is gedoen. Vir die verloop van die navorsing is die proses van intervensienavorsing gevolg. Die gemengde metodologie ontwerp (*'mixed methodology design'*) is gevolg waar ewe veel kwalitatiewe en kwantitatiewe data ingesamel en verwerk is.

Nadat die probleemanalise gedoen is en die projek beplan is, is data ingesamel en 'n sintese daarvan gemaak. Die program is ontwerp aan die hand van die inligting wat verkry is en vanuit bestaande huweliksverrykingsprogramme soos dit op wetenskaplike wyse in die VSA aangebied word.

Die program is by vyf geleenthede as deel van die voortoets aangebied en telkens aangepas. Vanuit die voortoets was dit reeds duidelik dat die program 'n positiewe invloed op die algemene huweliksbevrediging van die individuele huweliksmaats gehad het. Tydens die vyfde aanbieding van die program is die huweliksbevrediging deur middel van die *Kansas Marital Satisfaction Scale* en die Hudsonskaal: Indeks vir Huweliksbevrediging gemeet. Hierdie oefening het aangetoon dat die twee gestandaardiseerde meetinstrumente wel bruikbaar was en dat die huweliksbevrediging van die individuele huweliksmaats op albei metings verbeter het.

Vir die finale evaluasie en gevorderde ontwikkeling is daar van die vergelykende groep voortoets-natoets ontwerp gebruik gemaak. Al twee en twintig (22) egpare van die steekproef het aan die gestelde kriteria voldoen. Die egpare is in twee groepe verdeel en die beginsels

Hoofstuk 6: Algemene Samevatting, Gevolgtrekkings en Aanbevelings

van die Solomon viergroep-toets is gebruik om te bepaal of daar enige ander faktore, soos byvoorbeeld die invloed van die voortoets, was wat moontlik 'n invloed op die finale meting sou hê. Die huweliksbevrediging van die individuele huweliksmaats is voor die aanbieding van die program, direk na afloop daarvan en twee weke later met behulp van die twee gestandaardiseerde meetinstrumente getoets. Hierdie meting is met die oog op die insameling van kwantitatiewe data gedoen. Kwalitatiewe data is deur persoonlike kontak, verbale en skriftelike terugvoer van die respondente asook van die adolessente kinders verkry. Sentrale temas is na aanleiding van die ingesamelde kwalitatiewe data gevorm.

Die laaste stap in die proses van intervensienavorsing is vir die doeleindes van hierdie navorsing nie gedoen nie. Die program sal na afloop van hierdie navorsingstudie vir uiteindelijke disseminasie gereed gemaak word.

6.6.2 GEVOLGTREKKINGS

- Die redes waarom egpare 'n huweliksverrykingsprogram wil meemaak, is onder andere die volgende:
 - Om tyd saam te spandeer.
 - Die positiewe resultate van vorige huweliksverrykingsgeleenthede laat egpare besluit om weer te gaan.
 - Wil hulle verhouding/huwelik verryk en weer in kontak met mekaar kom.

Die gebrek aan tyd vir ware kommunikasie en saamwees in die moderne huwelik word deur bogenoemde response, soos vanuit die ingesamelde data verkry, bevestig.

- Die proses van groeigeoriënteerde maatskaplike groepwerk is ideaal vir huweliksverryking. Die waarde van kontak met en terugvoer van die portuurgroep is ideaal vir die proses van leer en eksperimentering. Modelling, kruisidentifikasie, die inoefening van interpersoonlike vaardighede en die ondersteunende sosiale klimaat dra tot die positiewe ervaring by.
- Vanuit die voortoets was dit reeds duidelik dat die program 'n invloed op die algemene huweliksbevrediging van die individuele huweliksmaats gehad het.
- Die huweliksbevrediging is deur middel van twee gestandaardiseerde meetinstrumente, naamlik die *Kansas Marital Satisfaction Scale* en die Hudsonskaal: Indeks vir Huweliksbevrediging, gemeet. Hierdie twee gestandaardiseerde meetinstrumente is wel bruikbaar vir die meting van die huweliksbevrediging van die individuele huweliksmaats.
- Die gemiddelde ouderdom van die manlike respondente was 42 jaar en van die

Hoofstuk 6: Algemene Samevatting, Gevolgtrekkings en Aanbevelings

vroulike respondente 40.8 jaar. Die meerderheid van die respondente het 'n tersiële kwalifikasie asook 'n professionele beroep gehad. Die meerderheid van die egpare was onderskeidelik 18 en 20 jaar getroud. Van die vroulike respondente het 81.8% in die 19 – 22 jaar kategorie geval toe hulle getroud is, terwyl 81.8% van die manlike respondente 22 – 24 jaar oud was met huweliksluiting. Die 22 egpare het altesaam 51 kinders gehad met die meerderheid kinders in die fase 13 – 18 jaar, wat die fase van adolessensie is. Gesien in die lig van die gestelde kriteria waaraan die respondente moes voldoen, dui bogenoemde kwantitatiewe data daarop dat die respondentegroep wel verteenwoordigend was.

- Die huweliksbevrediging van die individuele huweliksmaats in die eksperimentele groep het met die *Kansas Marital Satisfaction Scale* met gemiddeld 11% verbeter. Die kwantitatiewe meting is direk na afloop van die program gedoen en weer twee weke later. Die meting aan die hand van die Hudsonskaal: Indeks vir Huweliksbevrediging, dui daarop dat die huweliksbevrediging van die egpare in die eksperimentele groep met gemiddeld 10.7 punte verbeter het vanaf die eerste na die tweede meting en met 8 punte vanaf die eerste na die derde meting. Wanneer die punte vir die Hudsonskaalmetings met vyf punte en meer verbeter, kan daar reeds aangeneem word dat die intervensie 'n verskil gemaak het. Indien die punte met tien en meer punte verskil, kan daar met 95% sekerheid aangeneem word dat daar 'n positiewe verandering ingetree het.
- Met behulp van die benutting van die statistiese metodes vir die Solomon viergroepstoets is bepaal dat die invul van die vraelyste voor die tyd geen invloed op die respondente gehad het nie. Die positiewe resultate kan dus aan die invloed van die intervensie, naamlik die huweliksverrykingsprogram, toegeskryf word.
- Vanuit die kwalitatiewe data is die kwantitatiewe metings bevestig. Al die egpare wat die program meegemaak het, het veranderinge in nie alleen houdings en denke nie, maar ook in gedrag aangedui. Die adolessente kinders het die verandering in die ouers opgemerk en waardeer. Op hierdie wyse is die positiewe resultate deur belangrike ander individue bevestig. Die kwalitatiewe opname is twee maande na afloop van die aanbieding van die program gedoen en die resultate was steeds besonder positief.
- Die vergelykende groep was meer homogeen as die eksperimentele groep. Die gevolgtrekking word gemaak dat die egpare wat vir die program bespreek het, moontlik juis bespreek het omdat hulle besef het dat alles nie perfek is nie en die geleentheid wou benut. Aan die ander kant was die egpare in die vergelykende groep nie gedrewe om die program mee te maak nie omdat daar minder ernstige aspekte was wat aandag gevra het. Van die egpare in die eksperimentele groep, en

Hoofstuk 6: Algemene Samevatting, Gevolgtrekkings en Aanbevelings

veral met betrekking tot individuele huweliksmaats, het duidelik nie 'n goeie huweliksbevrediging gehad nie, maar wel goeie huweliksaanpassing. Huweliksbevrediging is egter die beste aanduiding van die aard van 'n huweliksverhouding.

- Egpere wat vir huweliksverryking gaan, het nie noodwendig goeie huweliksbevrediging nie, maar slegs goeie huweliksaanpassing. Huweliksmaats is dus nie noodwendig redelik gelukkig tot gelukkig getroud nie, maar het slegs deur die jare geleer om by hulle huweliksmaat en by omstandighede aan te pas. Op die oppervlak mag dit dan blyk dat die egpaar 'n redelik goeie tot goeie huweliksverhouding het. Die bywoning van 'n huweliksverrykingsgeleentheid mag dan moontlik nie presies dieselfde resultate hê as waarop gehoop is nie. Die mening word egter gehuldig dat egpare wat vir huweliksverryking aanmeld, nie aan 'n keuringsproses onderwerp kan word nie. Die besluit om vir huweliksverryking te gaan, is vrywillig en persoonlik van aard. Die gevolgtrekking word gemaak dat die invloed van die huweliksverrykingsprogram dan net nie dieselfde sal wees as wanneer daar wel redelike goeie huweliksbevrediging voor die intervensie was nie.
- Die egpare in die vergelykende groep het geen statisties beduidende veranderinge ten opsigte van huweliksbevrediging aangedui nie.
- Die egpare in die eksperimentele groep het statisties beduidende positiewe veranderinge ten opsigte van huweliksbevrediging aangedui. Vanuit die kwalitatiewe data word die gevolgtrekking gemaak dat huweliksmaats mekaar herontdek en weer leer waardeer het, beter kommunikeer en konfliktsituasies beter hanteer en meer begrip vir mekaar ontwikkel het. Huweliksmaats het ontdek dat hulle steeds vir mekaar omgee.
- Die fokus van die program op die positiewe aspekte en die sterkpunte in die individuele huweliksmaats en in die verhouding, is positief beleef en waardeer. Die negatiewe aspekte in die huweliksverhouding is deur die positiewe aspekte en die sterkpunte oorskadu. Die fokus op die positiewe het daartoe gelei dat die negatiewe daardeur hanteer kon word en was dus opbouend. Die egpare het die positiewe eienskappe weer herontdek, nie alleen in hulleself nie, maar ook in hulle maats. Dit is duidelik dat daar 'n geneigdheid bestaan om op die negatiewe te fokus. Om op die positiewe te fokus, kom nie noodwendig natuurlik nie.
- Die identifisering van elke huweliksmaat se spesifieke konflikthanteringstyl het insig gebring. Die meerderheid respondente het gemeen dat konflik hanteer en uitgespraak moet word en indien hulle dit nie voorheen gedoen het nie, het hulle met hierdie sessie in die program die noodsaaklikheid daarvan besef.

Hoofstuk 6: Algemene Samevatting, Gevolgtrekkings en Aanbevelings

- Ten opsigte van die sessie oor seksualiteit wat deel van die inhoud van die program uitmaak, word die gevolgtrekking gemaak dat, ten spyte daarvan dat seksualiteit as komponent nie as prioriteit aangedui is nie, dit tog noodsaaklik is om daaraan aandag te skenk. Twee duidelike aspekte het vanuit die response na vore gekom, naamlik dat dit noodsaaklik was om weer te hoor wat die verskille tussen mans en vrouens is. Die vrouens het veral insig ontwikkel ten opsigte van die feit dat dit vir hulle maats nie altyd net oor die fisiese aspekte gaan nie, maar dat die emosionele sy van seksualiteit ook vir hulle belangrik is. Tweedens was dit ook uit die response duidelik dat die resondente (egpare) die waarde van kommunikasie oor hulle seksuele verhouding beseft het. Die feit dat die geslagte geskei is en hulle apart in groepe kon praat voordat die terugvoer weer in die groot groep gegee is, het waarde gehad. Die waarde van die deel van houdings en gevoelens in 'n homogene groep is hierdeur beklemtoon.
- Die positiewe resultate van vorige huweliksverrykingsgeleenthede laat egpare besluit om weer te gaan. Die gevolgtrekking word gemaak dat egpare wat reeds huweliksverrykingsprogramme meegemaak het en 'n positiewe ervaring gehad het, as motiveerders vir ander egpare kan dien. Aanbieders van huweliksverrykingsprogramme kan hierdie aspek in die bemerking van hulle programme in gedagte hou.
- Dit is duidelik uit die terugvoer dat die egpare almal positief gevoel het oor die wegbreeknaweek. Die gevolgtrekking word gemaak dat die aanbod van 'n program deur middel van 'n *'retraite'* geskik is vir die skep van die regte atmosfeer en die nodige tyd vir kommunikasie bied.
- Die redes waarom mense skepties teenoor huweliksverryking staan, is die volgende:
 - Mense verkeer onder die wanindruk dat huweliksverrykingsgeleenthede vir mense met probleme is.
 - Mense is bang dat negatiewe aspekte oopgekrab sal word en dat dit met die res van die groep gedeel sal moet word.
 - Mense is bang dat hulle sal ontdek dat hulle huwelik nie so goed is as wat hulle gemeen het nie.
- Groepsdinamika verskil van groep tot groep. Geen twee groepe vir huweliksverryking is dieselfde nie, selfs wanneer die formaat en inhoud van die program presies dieselfde is. Individue verskil en so ook egpare. Wanneer die leier/s van die huweliksverrykingsgroep egter in die hantering van groepe opgelei is, kan hierdie aspek hanteer word.

Hoofstuk 6: Algemene Samevatting, Gevolgtrekkings en Aanbevelings

- Huweliksverryking het 'n groot impak op Christene aangesien daar van die standpunt uitgegaan word dat die huweliksverbintenis 'n belofte aan God is en daar dus 'n verantwoordelikheid is om daaraan te werk en die verhouding te laat slaag. Die toewyding van 'n Christen aan huweliksverryking het hierdie belofte as basis. Huweliksverryking kan egter ook aan nie-Christene aangebied word aangesien die behoefte aan 'n lewensmaat en 'n geslaagde verhouding universeel is en nie slegs aan een spesifieke uitgangspunt verbind is nie.
- Huweliksverryking het beslis sin in die hedendaagse tyd en behoort voortdurend plaas te vind omdat die gejaagde lewe daartoe lei dat huweliksmaats nie genoeg tyd saam spandeer met die doel om hulle huwelik te verryk nie. Die huwelik is die basis vir 'n gesonde samelewing. Huweliksverryking het daarom 'n belangrike plek.
- Die ondersoek het ook beperkings en leemtes gehad. Min resente bronne ten opsigte van groeigroepe is gevind. Bronne ten opsigte van huweliksverryking in Suid-Afrika was beperk, die steekproef was klein en slegs 'n wit Afrikaanssprekende steekproef is gebruik.

6.6.3 AANBEVELINGS

Die volgende aanbevelings ten opsigte van die empiriese ondersoek word gemaak:

- Huweliksverrykingsprogramme, aangebied deur middel van groeigeoriënteerde maatskaplike groepwerk, word sterk aanbeveel. Huweliksverryking kan ook aan 'n egpaar alleen gegee word, veral na afloop van huweliksberaad. Die waarde van 'n groepervaring is egter bewys, nie alleen in hierdie studie nie, maar ook in literatuur ten opsigte van groepsdinamika en maatskaplike groepwerk.
- Egpare moet verkieslik in dieselfde ouderdomsgroep val aangesien kruisidentifikasie en modellering dan sterker plaasvind. Die deel van gemeenskaplike ervarings, bekommernisse en aanpassings by soortgelyke veranderinge ten opsigte van die spesifieke lewensfase, maak die ervaring meer intensief.
- Die redes waarom individue skepties teenoor huweliksverryking staan, moet in die ontwikkeling en bemerking van programme in ag geneem word. Daar word sterk aanbeveel dat huweliksverryking nie op probleemoplossing sal fokus nie. Indien wel, is die aard van die intervensie/program nie geskoei op die beginsels en doelstellings vir huweliksverryking nie en behoort dit nie as sodanig bemark en aangebied te word nie. Huweliksverryking fokus nie op probleme nie, maar wel op potensiaal. Wanneer huweliksverrykingsprogramme op hierdie wyse aangebied word, sal individuele huweliksmaats (egpare) nie nodig hê om te vrees dat die program op probleme sal fokus nie.

Hoofstuk 6: Algemene Samevatting, Gevolgtrekkings en Aanbevelings

- 'n Egpaar as groepleiers word sterk aanbeveel. Die resultate vanuit die empiriese ondersoek asook uit die voorafgaande literatuurstudie beklemtoon die waarde van die egpaar as leiers vir huweliksverryking. Deelnemers meen dat 'n egpaar mekaar goed aanvul en van ondervinding kan praat en die groep kan dus met die egpaar identifiseer. Verdere terugvoer is dat afsonderlike oefeninge en sessies waar die mans en die vrouens geskei word en die man en vrou wat as leiers optree hulle apart neem, noodsaaklik is aangesien daar ook met die portuurgroep geïdentifiseer kan word.
- Die aanbieder/s van 'n huweliksverrykingsprogram moet opgelei wees in die menswetenskappe, in huweliksfunksionering, in krisisberaad, in terapeutiese toetrede en in die hantering en bestuur van die kleingroep. Die intensiteit en intimiteit van kommunikasie tussen huweliksmaats kan tot konflik lei en die groepleier moet daartoe in staat wees om daaraan aandag te gee.
- Die aanbeveling word gemaak dat huweliksverrykingsprogramme deur middel van 'n 'retraite' (wegbreeknaweek) aangebied sal word aangesien daar op hierdie wyse voorsiening gemaak word vir die skep van die regte atmosfeer en die nodige tyd vir kommunikasie. Groei vind meer intensief plaas wanneer daar nie stoornisse is wat die egpaar se aandag van die inhoud van die program en van mekaar aflei nie. Die alleenwees skep 'n romantiese atmosfeer en fasiliteer die geleentheid vir groei.
- Huweliksverryking moet in elke fase van die lewensiklus opgevolg word. Egpape wat huweliksvoorbereiding deurloop het, het reeds 'n stewige fondasie. Elke nuwe lewensfase bring nuwe eise, veranderinge en verantwoordelikhede mee. Aanpassing daarby kan deur die bywoning van programme wat op die spesifieke fase gerig is, vergemaklik word. Met 'n eerste program/kamp word sekere doelwitte gestel en met volgende geleenthede kan die uitwerking daarvan geëvalueer en herbevestig word.
- Die program wat ontwikkel is, moet vir egpare in ander lewensfases en in ander kulture aangepas en aangebied word. Slegs dan kan veralgemenings gemaak word.
- Huweliksverryking behoort nie lukraak aangebied te word nie, aangesien egpare dan nie daardeur bevoordeel sal word nie. Huweliksverrykingsprogramme moet wetenskaplik gefundeer wees vanuit 'n spesifieke teoretiese raamwerk. Hierdie raamwerk kan nie voorgeskryf word nie. Elke aanbieder het die reg om eie voorkeure en ervaring in teoretiese raamwerke te gebruik. Die groei-perspektief moet egter deurentyd in gedagte gehou word en daarvoor kan kognitiewe herstrukturering en humanistiese denke goed benut word.
- Aanbieders van huweliksverrykingsprogramme behoort die invloed van die program wetenskaplik te meet. Op hierdie wyse vind evaluasie plaas wat uiteindelik van

Hoofstuk 6: Algemene Samevatting, Gevolgtrekkings en Aanbevelings

waarde kan wees in die aanpassing en heraanbieding van die program. Verskeie gestandaardiseerde meetinstrumente vir die meet van huweliksbevrediging, byvoorbeeld die Hudsonskaal: Indeks vir Huweliksbevrediging, is beskikbaar en kan vir die doel benut word.

- Verdere navorsing word sterk aanbeveel en wel ten opsigte van die volgende:
 - Huweliksverryking in die ander lewensfases, naamlik die nuwe egpaar, die egpaar met jong kinders, die egpaar in die leënes en die bejaarde egpaar.
 - Huweliksverryking vir die hersaamgestelde gesin, sowel na egskeiding as na die verlies van 'n huweliksmaats/s deur die dood.
 - Verryking vir alternatiewe huweliksvorme, soos byvoorbeeld enkelgeslag-egpare en saamwoonverhoudings.
 - Huweliksverryking in ander kulturele groepe.
- Die kombinerings van huweliksverryking met gesinsverryking word aanbeveel. Die resultate van die empiriese ondersoek het daarop gedui dat die verbeterde kommunikasie tussen die ouers as huweliksmaats 'n positiewe invloed op die kommunikasie met die adolessente kinders gehad het. Die navorser is van mening dat die verbetering van gesinsverhoudings en gesinskommunikasie ook weer 'n positiewe invloed op die huweliksverhouding kan hê. Die aard van hierdie wisselwerking kan deur verdere navorsing ondersoek word.

6.7 TOETSING VAN DOELSTELLING EN DOELWITTE

6.7.1 DOELSTELLING

Die doel van hierdie ondersoek was die ontwikkeling, toepassing (aanbieding) en evaluering van 'n huweliksverrykingsprogram vir egpare in die vroeë middeljare, aangebied deur middel van 'n groeigeoriënteerde maatskaplike groepwerkproses.

Die navorser het in hierdie doel geslaag. 'n Volledige huweliksverrykingsprogram vir egpare in die vroeë middeljare is aan die hand van die navorser se MA (MW)-studie, bepaalde behoeftes, waargenome aspekte, bestaande literatuur en suksesvolle programme, veral vanuit die VSA, ontwikkel. Die program is vyf keer as voortoets aangebied en een keer vir die finale evaluering en wel deur middel van 'n

Hoofstuk 6: Algemene Samevatting, Gevolgtrekkings en Aanbevelings

groeigeoriënteerde maatskaplike groepwerkproses. Die program is deur middel van sowel die kwalitatiewe as die kwantitatiewe navorsingsbenaderings geëvalueer.

6.7.2 DOELWITTE

6.7.2.1 Doelwit 1

Om deur middel van literatuurstudie ondersoek in te stel na die veranderde aard van die huwelik; na huweliksverryking as metode om die stand van huwelike te verbeter en na die groeigeoriënteerde maatskaplike groepwerkproses.

'n Uitgebreide ondersoek na die veranderde aard van die huwelik; na huweliksverryking as metode om die stand van huwelike te verbeter en na die groeigeoriënteerde maatskaplike groepwerkproses is gedoen. Hierdie ondersoek het die nodige inligting verskaf vir die ontwikkeling van 'n huweliksverrykingsprogram gebaseer op die bestudeerde literatuur.

6.7.2.2 Doelwit 2

Om 'n huweliksverrykingsprogram vir egpare in die vroeë middeljare te ontwikkel.

Na die bereiking van die vorige doelwit is 'n huweliksverrykingsprogram, met inagneming van die aard van die huwelik in die vroeë middeljare, ontwikkel.

6.7.2.3 Doelwit 3

Om die huweliksverrykingsprogram aan te bied.

Die doelwit is bereik aangesien die program vir die doel van die voortoets by vyf verskillende geleenthede aangebied is en weer een keer vir die finale aanbieding en evaluering. Die program is aan nege en vyftig (59) egpare altesaam aangebied wat geleentheid gebied het vir volledige evaluering en aanpassing, waar nodig.

6.7.2.4 Doelwit 4

Om die invloed van die huweliksverrykingsprogram op die huweliksbevrediging van die egpare te evalueer.

Hoofstuk 6: Algemene Samevatting, Gevolgtrekkings en Aanbevelings

Die doelwit is bereik deurdat die huweliksbevrediging van die egpare tydens die finale aanbieding van die program met behulp van twee gestandaardiseerde meetinstrumente, naamlik die *Kansas Marital Satisfaction Scale* en die Hudsonskaal: Indeks vir Huweliksbevrediging, getoets is. Kwantitatiewe data is op hierdie wyse verkry. Deur middel van persoonlike kontak, waarneming tydens en na afloop van die aanbieding van die program en deur middel van verbale en skriftelike terugvoer van die respondente, is die invloed van die program op kwalitatiewe wyse bepaal. Die evaluasie vanuit voorgenoemde was dat die program 'n positiewe invloed op die huweliksbevrediging van die respondente gehad het.

6.7.2.5 Doelwit 5

Om gevolgtrekkings en aanbevelings aan die hand van die resultate van die evaluering te maak.

Die doelwit is bereik. Gevolgtrekkings en aanbevelings aan die hand van die bestudeerde literatuur asook die volledige empiriese ondersoek is gemaak. Hierdie aanbevelings pas in by die aard van toegepaste navorsing waar beoog word om die situasie wat nagevors is/word, te verbeter.

Die doelstelling en doelwitte wat vir hierdie ondersoek gestel is, is dus bereik.

6.8 TOETSING VAN NAVORSINGSVRAAG EN HIPOTESE

6.8.1 NAVORSINGSVRAAG

Die navorsingsvraag wat vir die studie gestel is, is die volgende:

Is dit moontlik om die huweliksbevrediging van egpare in die vroeë middeljare deur middel van 'n huweliksverrykingsprogram te verbeter?

Die navorsingsvraag is beantwoord. Die huweliksbevrediging van die respondente wat die huweliksverrykingsprogram deurloop het, het statisties beduidend verbeter. Die huweliksbevrediging van die egpare in die vergelykende groep het nie statisties beduidend verander nie.

Hoofstuk 6: Algemene Samevatting, Gevolgtrekkings en Aanbevelings

6.8.2 HIPOTESE

Die hipotese wat vir die studie gestel is, was soos volg:

Indien egpare in die vroeë middeljare 'n huweliksverrykingsprogram, aangebied met behulp van groeigeoriënteerde maatskaplike groepwerk deurloop, sal die huweliksbevrediging verbeter.

Die hipotese is deur die resultate van die navorsing ondersteun. Al die ingesamelde kwalitatiewe en kwantitatiewe data het daarop gedui dat die huweliksbevrediging van die respondente verbeter het. 'n Gemiddelde verbetering van ongeveer 11% is aangedui. Die kwantitatiewe data was statisties beduidend en is deur die kwalitatiewe data bevestig. Die huweliksbevrediging van al die respondente het beduidend verbeter.

6.9 SLOTOPMERKINGS

Huweliksverryking het in die moderne tyd besondere sin en waarde. Die egskeidingsyfer is hoog en veral ook in die fase van die middeljare. Die vroeë asook die laat middeljare word hierby ingesluit. Die huidige welsynsbeleid in Suid-Afrika vra vir voorkoming en verryking in 'n poging om die huwelikslewe en die gesin te versterk. Bemagtiging word aangemoedig. Huweliksverryking is nie alleen noodsaaklik vir die voorkoming van probleme nie, maar ook uiters bruikbaar as strategie vir die bemagtiging van individue en egpare. Die lukraak wyse waarop huweliksverryking dikwels aangebied word, maak egpare skepties. Wetenskaplik verantwoordbare programme met bewese resultate sal die skeptisisme verminder. Die program wat vir hierdie studie ontwikkel, aangebied en geëvalueer is, kan as vertrekpunt gebruik word vir die ontwikkeling van programme vir ander lewensfases en anderssoortige situasies waar twee mense in verhouding teenoor mekaar staan. Die program is suksesvol bewys en het 'n positiewe invloed op die huweliksbevrediging van die respondente gehad.

6